

¹И.С. БРОВКО, ¹Л.В. ТИТОВА, ¹Г.О. ИУТИНСКАЯ, ²М.В. СУХАЧЕВА,
³И.К. КРАВЧЕНКО

¹Институт микробиологии и вирусологии имени Д.К. Заболотного НАНУ
ул. Академика Заболотного, 154, Киев, ГСП, Д03680

²Федеральное государственное бюджетное учреждение науки, Центр «Биоинженерия» РАН
пр. 60-летия Октября, д. 7, корпус 1, Москва, 117312, Россия

³Федеральное государственное бюджетное учреждение науки Институт микробиологии имени
С.Н. Виноградского РАН

пр. 60-летия Октября, д. 7, корпус 2, Москва, 117312, Россия

ИДЕНТИФИКАЦИЯ И АЗОТФИКСИРУЮЩАЯ АКТИВНОСТЬ ЭНДОФИТНЫХ НЕРИЗОБИАЛЬНЫХ БАКТЕРИЙ ИЗ КЛУБЕНЬКОВ СОИ

Из клубеньков сои трех генотипов (сортов Черемош, Сузирья, и глифосат-толерантной линии 40-3-2) выделены эндофитные бактерии, не относящиеся к ризобиям. По результатам сиквенс-анализа нуклеотидных последовательностей 16S рРНК изоляты были идентифицированы, как представители родов *Paenibacillus*, *Pseudomonas*, *Ochrobactrum*, *Acinetobacter*. Установлено, что два изолята, филогенетически близкие к *Paenibacillus* и *Acinetobacter*, обладают высокой азотфиксирующей (ацетилен-редуктазной) активностью.

Ключевые слова: соево-ризобияльный симбиоз, эндофитные бактерии клубеньков, таксономия, азотфиксация

Среди микроорганизмов, тесно контактирующих с растениями, особое место занимают эндофиты, колонизирующие растительные ткани. Они защищены от неблагоприятных факторов внешней среды и микробной конкуренции за растение, а также, обладая определенной компетентностью к растению-хозяину, помогают ему приспособиться к стрессовым факторам внешней среды.

Наряду с ризобиями, формирующими на корнях бобовых растений специфический симбиотический аппарат в виде клубеньков, известны эндофитные бактерии, изолированные из клубеньков и других тканей бобовых (люцерны, клевера, гороха и сои), относящиеся к таким родам микроорганизмов: *Aerobacter*, *Aeromonas*, *Agrobacterium*, *Bacillus*, *Chryseomonas*, *Curtobacterium*, *Enterobacter*, *Erwinia*, *Flavimonas*, *Pseudomonas* и *Sphingomonas* [6].

Исследования последних лет показали, что бактерии-эндофиты бобовых являются широко распространенными компонентами симбиотических сообществ и способны влиять на формирование бобово-ризобияльного симбиоза, стимулировать рост и продуктивность растений, а также обеспечивать их защиту от патогенов [3, 6]. Такими свойствами обладают как отдельные штаммы, так и ассоциации бактерий, населяющие корневые клубеньки и другие органы растений [6].

Не исключено, что совместное действие эндофитных микроорганизмов с клубеньковыми бактериями может в большей мере повышать экологическую пластичность микробно-растительных систем, чем моноинкуляция.

Взаимоотношения эндофитных бактерий с бобово-ризобияльной симбиотической системой практически не изучены. Выяснение фундаментальных вопросов межпопуляционных и микробно-растительных взаимоотношений позволит установить механизмы формирования высокоэффективных комбинаций макро- и микросимбионтов для повышения продуктивности культурных растений.

Целью исследований было выделить из клубеньков сои эндофитные неризобияльные бактерии, провести их молекулярный анализ и исследовать азотфиксирующую активность.

Материал и методы исследований

Клубеньки сои (*Glycine max* (L.) Merr.) сортов Черемош, Сузирья и глифосат-толерантной линии 40-3-2 отбирали в фазу бутонизации-начала цветения (период активной азотфиксации), обрабатывали дезинфицирующим средством Микробак Форте («Боде ХемигмбХ и Ко»,
52 ISSN 2078-2357. Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. Біол., 2014, № 3 (60)

Германия) и многократно отмывали стерильной водой. Из поверхностно стерилизованных клубеньков выделяли эндофитные бактерии, выращивая их на агаризованной маннитно-дрожжевой среде при температуре 28°C в течение 2 суток. Для определения таксономической принадлежности быстрорастущих эндофитных изолятов проводили их молекулярный анализ. ДНК получали с помощью модифицированного щелочного метода Бирнбойма-Доли и Wizard-технологии фирмы Promega (США) [1]. Амплификацию фрагмента гена 16S рРНК выделенных изолятов проводили с использованием универсальных праймеров 27F и 1492R [5] на ДНК-амплификаторе Gradient MasterCycler (Eppendorf, Германия). Очищенные по технологии Wizard (“Promega”, США) ПЦР-фрагменты секвенировали с теми же праймерами, что и для ПЦР-анализа, с использованием набора реактивов BigDye v.3.0 согласно рекомендации производителя на автоматическом секвенаторе ABI-PRISM 3730-Avant Genetic Analyzer (“Applied Biosystems”, США). Редактирование последовательностей проводили с помощью программного пакета BioEdit. Первичный сравнительный анализ последовательностей, полученных *de novo*, с последовательностями, представленными в базе данных GenBank, проводили с использованием сервера BLAST на сайте <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/blast> [2].

Азотфиксирующую активность эндофитных штаммов сои определяли в жидкой культуре ацетилен-редуктазным методом [2] на среде Эшби.

Результаты исследований и их обсуждение

С помощью молекулярного анализа изучены шесть характерных быстрорастущих изолятов, выделенных из клубеньков сои разных генотипов: из клубеньков сои сорта Черемош – изоляты 1 и 2, трансгенной сои – изоляты 3 и 4, сои сорта Сузирья – изоляты 5 и 6. По результатам сиквенс-анализа последовательности амплифицированного фрагмента гена 16S рРНК изоляты 1 и 6 были идентифицированы как *Paenibacillus polymyxa* и *Pseudomonas brassicacearum* с вероятностью сходства 100% (табл. 1). При молекулярной идентификации изолята 2 с меньшей вероятностью (80% сходства) установлено, что выделенный изолят наиболее близок к представителям рода *Ochrobactrum*. Изоляты 3 и 4 по морфологии колоний и клеток были идентичны изоляту 1 и проявили сходство последовательности фрагмента гена 16S рРНК с микроорганизмами рода *Paenibacillus* на уровне 80%. Изолят 5 оказался наиболее близким к представителям рода *Acinetobacter* (80% сходства).

Таблица 1

Результаты сиквенс-анализа нуклеотидных последовательностей фрагмента гена 16S рРНК эндофитных бактерий, изолированных из клубеньков сои.

Изолят	Ближайший известный организм (номер в GenBank)	Сходство нуклеотидных последовательностей, %
1	<i>Paenibacillus polymyxa</i> E681 (CP000154.1)	100
	<i>Paenibacillus polymyxa</i> SC2 (CP002213.1)	100
6	<i>Pseudomonas brassicacearum</i> subs. <i>brassicacearum</i> NFM421 (NR074834.1)	100
	<i>Pseudomonas brassicacearum</i> MA250 (DQ886486.1)	100

При исследовании нитрогеназной активности эндофитных бактерий из клубеньков сои установлено, что среди шести изученных изолятов такую активность на жидкой среде Эшби проявили только изоляты 4 и 5.

Таблица 2

Азотфиксирующая активность эталонного штамма азотобактера и изолированных из клубеньков сои неризобияльных бактерий.

Вариант	Активность азотфиксации, нмоль C ₂ H ₄ /мл.кл. Ч 2 часа
<i>Azotobacter chroococcum</i> УКМ В-6003	110
Изолят 4	192
Изолят 5	210

Активність даних ізолятів перевищала активність еталонного штамма *Azotobacter chroococcum* УКМ В-6003 в 1,7 і 1,9 рази відповідно (табл. 2), що дозволяє зробити припущення про їх участь в забезпеченні рослин сої зв'язаним азотом.

Висновки

Из клубеньков сои разных генотипов выделены эндофитные неризобийные бактерии, филогенетически близкие к представителям родов *Paenibacillus*, *Pseudomonas*, *Ochrobactrum*, *Acinetobacter*. Два изолята принадлежали к видам *Paenibacillus polymyxa* и *Pseudomonas brassicacearum*. Изоляты 4 и 5, согласно молекулярному анализу родственные *Paenibacillus* и *Acinetobacter*, проявляли азотфиксирующую активность, почти в 2 раза превосходящую показатель эталонного штамма азотобактера.

1. *Выделение ДНК из различных пищевых продуктов с помощью модифицированного щелочного метода* / [Булыгина Е.С., Колганова Т.В., Сухачева М.В. и др.] // Биотехнология. — 2009, № 2. — С. 83—90.
2. Режим доступу : URL : <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/blast>. — [Електронний ресурс]. — Назва з екрана.
3. *Шавалеева Д.В.* Ростстимулирующая и антагонистическая активность эндофитов, выделенных из разных тканей гороха / Д.В. Шавалеева // Экология и научно-технический прогресс: Вторая Всероссийская конференция с международным участием конгресса студентов и аспирантов-биологов. Пермь, 2009. — С. 85—86.
4. *Hardy R.W. F.* Application of the acetylene-ethylene assay for measurement of nitrogen fixation / Hardy R.W. F., Burns R.C., Holsten R.D // Soil. Biol. Biochem. — 1973. — 5, № 1. — P. 41—83.
5. *Lane D.J.* 16S/23S rRNA sequencing. In: Stackebrandt E., Goodfellow M. (eds) Nucleic acid techniques in bacterial systematic. Wiley, New York, 1991. — P.115—175.
6. *Microbes for Legume Improvement* / Khan M.S., Zaidi A., Musarat J. (Eds.). Wien: Springer-Verlag, 2010. — 554 p.

I.S. Brovko, L.V. Tytova, G.O. Iutynska M.V. Sukhacheva, I.K. Kravchenko

Інститут мікробіології і вірусології імені Д. К. Заболотного НАН України

Федеральна державна бюджетна установа науки Центр «Біоінженерія» РАН

Федеральна державна бюджетна установа науки Інститут мікробіології імені С. М. Виноградського РАН

ІДЕНТИФІКАЦІЯ І АЗОТФІКСУВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ЕНДОФІТНИХ НЕРИЗОБІАЛЬНИХ БАКТЕРІЙ ІЗ БУЛЬБОЧОК СОЇ

Дослідження останніх років показали, що бактерії-ендофіти – широко розповсюджені компоненти мікробно-рослинних угруповань і здатні впливати на формування симбіотичних систем, а також на ріст і продуктивність рослин.

З бульбочок сої трьох генотипів (сортів Черемош, Сузір'я і гліфосат-толерантної лінії 40-3-2) виділені ендоситні неризобіальні бактерії. За результатами сиквенс-аналізу нуклеотидних послідовностей фрагменту гена 16S рРНК ізоляти близькі до представників родів *Paenibacillus*, *Pseudomonas*, *Ochrobactrum*, *Acinetobacter*. Дослідження ацетилен-редуктазної активності виділених ендоситів у чистій культурі показало, що два ізоляти, філогенетично близькі до родів *Paenibacillus* і *Acinetobacter*, мають високу азотфіксувальну активність.

Ключові слова: соєво-ризобіальний симбіоз, ендоситні бактерії бульбочок, таксономія, азотфіксація

I.S. Brovko, L.V. Tytova, G.O. Iutynska, M.V. Sukhacheva, I.K. Kravchenko

Zabolotny Institute of Microbiology and Virology NASU, Ukraine

Federal State Institution of Science Centre "Bioengineering" RAS, Russia

Federal State Institution of Science Winogradsky Institute of Microbiology RAS, Russia

IDENTIFICATION AND NITROGEN-FIXING ACTIVITY OF ENDOPHYTIC RHIZOBIAL BACTERIA FROM SOYA TUBERS

Recent studies showed that the endophytic bacteria are common components of microbe-plant communities and are able to influence on the symbiotic systems formation, as well as on growth and productivity of plants.

Non-rhizobial endophytic bacteria were isolated from soybean nodules of three genotypes (cultivars Cheremosh, Suzirya and glyphosate-tolerant line 40-3-2). According to the results of sequence-

analysis of nucleotide sequences of the 16S rRNA gene fragment isolates are close to the representatives of the *Paenibacillus*, *Pseudomonas*, *Ochrobactrum*, *Acinetobacter*. Study of the endophytic bacteria acetylene-reductase activity in pure culture showed that two isolates, phylogenetically close to the *Paenibacillus* and *Acinetobacter*, are able to fix the atmospheric nitrogen. Their nitrogen-fixing activity was larger than the *Azotobacter* reference strain rate.

Keywords: soybean-rhizobial symbiosis, endophytic bacteria of nodules, taxonomy, nitrogen fixation

Рекомендує до друку

Надійшла 10.04.2014

В.П. Патика

УДК 579.266.2:574.38

А.А. БУНАС, Я.В. ЧАБАНЮК, О.М. ДМИТРУК

Інститут агроекології і природокористування НААН України
вул. Метрологічна, 12, Київ, 03143

АЗОТФІКСУВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ БАКТЕРІАЛЬНИХ ІЗОЛЯТІВ РИЗОСФЕРИ РОСЛИН ЗАЛЕЖНО ВІД ЕКОТОПУ ІЗОЛЮВАННЯ

Вивчено вплив різних доз азотного добрива на структуру та функціонування мікробіоценозу ризосфери рослин ріпаку. Виявлено, що 78% бактеріальних ізолятів, виділених з рослин ризосфери ріпаку, можуть використовувати в своїх трофічних ланцюгах мінеральний і органічний азот або за відсутності зв'язаних форм цього елемента, фіксувати інертний молекулярний азот атмосфери з різною активністю. Встановлено, що бактеріальні ізоляти А-29 та К-11, виділені з контрольного варіанту, володіли найвищим рівнем азотфіксації.

Ключові слова: ріпак, ризосферні мікроорганізми, нітрогеназна активність

Високородючі ґрунти України еволюційно сформувались здебільшого під степовими фітоценозами, в яких найважливішу роль азотонакопичувачів виконують бактерії, які фіксують азот атмосфери в умовах вільного існування, або в асоціативній взаємодії з рослинами [3, 5]. Основна частина мікроорганізмів ризосфери рослин представлена гетеротрофами, що використовують у своїх трофічних шляхах кореневі виділення рослин. Таким чином, взаємодії мікроорганізмів у ризосфері рослин базуються на фоні міжвидової конкуренції за трофічні ресурси [1]. В умовах конкурентних взаємовідносин у ґрунті домінуюча роль належить популяціям, що володіють високим рівнем адаптивності до чинників середовища існування.

З метою вивчення особливостей функціонування трофічних взаємодій в угрупованні мікроорганізмів основних еколого-трофічних та таксономічних груп ризосфери рослин ріпаку залежно від доз внесеного азоту мінеральних добрив проведено скринінг та дослідження азотфіксувальних властивостей діазотрофних ізолятів, виділених із ризосферного ґрунту досліджуваних агроценозів.

Матеріал і методи досліджень

Ґрунтові зразки ризосфери рослин ріпаку відбирали впродовж вегетації в тимчасовому польовому досліді Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН: у II декаді травня (фаза цвітіння); II декаді червня (фаза дозрівання врожаю); II декаді липня (після збору врожаю). Культура – ріпак озимий сорту Чорний велетень. Облікова площа ділянок – 25 м². Розміщення варіантів дослідів – систематичне послідовне. Повторність – чотирикратна.

Схема дослідів: 1. Контроль (без внесення добрив); 2. N₁₂₀P₈₀K₁₄₀; 3. N₁₅₀P₈₀K₁₄₀; 4. N₁₈₀P₈₀K₁₄₀.

Використовували мінеральні добрива: аміачну селітру, суперфосфат простий та калій хлористий. На дослідній ділянці перед посівом ріпаку озимого створювали фон фосфорних та калійних добрив у концентрації 80 кг/га та 140 кг/га відповідно. Підживлення рослин ріпаку